

NEVÂL ES-SÂDEVÎ

Dünyaca ünlü bir yazar, romancı ve hem Mısır hem de Mısır dışında etkin bir kadın hakları savunucusudur. 1931 yılında Kahire'nin uzak bir köyünde dünyaya gelen Sâdevî ilk romanı *Diary of a Child Called Souad*'ı on üç yaşındayken yazdı. Alışılmadık bir biçimde, o, erkek ve kız kardeşleri birlikte eğitim aldılar. Psikiyatri ihtisası yaparak 1955'te Kahire Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olduktan sonra iki yıl boyunca tıp doktoru olarak görev yaptı.

1963'ten 1972'ye kadar Mısır hükümeti için Halk Sağlığı Eğitimi Genel Müdürü olarak çalıştı. Bu süre zarfında New York'taki Columbia Üniversitesi'nde okuyarak 1966'da Halk Sağlığı alanında yüksek lisans derecesini aldı. Gelgelelim, 1972'de politik baskı sonucu hükümetteki işini kaybetti. Kurucusu olduğu ve üç yılı aşkın bir süre editörlüğünü yaptığı *Health* dergisi kapatıldı.

Sâdevî 1973 ve 1978 yılları arasında Fen Edebiyat Yüksek Enstitüsü'nde çalıştı. Arap kadınları üzerindeki tahakküme dair, kendisini üne kavuşturan kitaplarını, kurmacanın yanı sıra kurmaca olmayan eserlerini de bu sırada yazmaya başladı. En ünlü romanı *Woman at Point Zero* 1973'te (*Sıfır Noktasındaki Kadın*, Çev. Selma Demiröz, Metis Yay., 2017) Beyrut'ta basıldı. Onu 1976'da *God Dies by the Nile*, (*Tanrı Nil Kıyısında Öldü*, Çev. Nesrin Oral, Belge Yay., 1999) izledi. 1977'de ise Arap kadınları üzerine olan çalışması *The Hidden Face of Eve* (*Havva'nın Saklı Yüzü*, Çev. Ayşecan Ay, Ayrıntı Yayınları, 2019) yayımlandı.

Nevâl es-Sâdevî, 1981'de Başkan Enver Seda'tın tek parti yönetimini alenen eleştirdi ve akabinde tutuklanarak hapse atıldı. Seda'tın suikastından bir ay sonra salıverildi. 1982'de kurduğu Arap Kadınları Dayanışma Derneği 1991'de yasadışı ilan edilerek kapatıldı. Sâdevî, Mübarek rejimi boyunca birkaç yıl sürgünde yaşamış, Duke University ve Washington State University dahil olmak üzere, ABD ve Avrupa üniversitelerinde ders vermiştir. Sâdevî Mısır'a 1996'da döndü ve 2004'te Mısır'daki başkanlık seçiminde insan hakları, demokrasi ve kadınlara daha fazla özgürlük zemininde adaylığını açıkladı. Fakat 2005 Temmuzunda, hükümetin devam eden zulumü nedeniyle adaylığını geri çekmek zorunda kaldı.

Nevâl es-Sâdevî, çalışmalarıyla geniş bir uluslararası tanınırlık kazanmıştır. Sâdevî başka pek çok üniversitenin yanı sıra York, Chicago'daki Illinois, ayrıca St. Andrews ve Tromso Üniversiteleri ile Universidad Nacional Autónoma de México'dan fahri doktora almıştır. Sahip olduğu çok sayıda ödülün bazıları 2003 yılında aldığı Premi Internacional Catalunya, 2004 yılında aldığı Avrupa Konseyi Kuzey-Güney Ödülü, 2011 yılında aldığı Yılın Kadınları Ödülü (Birleşik Krallık), 2012 yılında aldığı Sean MacBride Barış Ödülü (İrlanda) ve 2013 yılında aldığı Fransa Ulusal Liyakat Nişanı'dır. Kitapları dünya çapında kırkı aşkın dile çevrilmiştir.

Ayrıntı: 1273
İnceleme Dizisi: 309

Havva'nın Saklı Yüzü
Arap Dünyasında Kadınlar
Nevâl es-Sâdevî

Kitabın Özgün Adı
The Hidden Face of Eve
Women In The Arab World

İngilizceden Çeviren
Ayşecan Ay

Yayıma Hazırlayan
Selin Aktuyun

© Nawal El Saadawi, 2007
The Hidden Face of Eve: Women in the Arab World was first published in 2015
by Zed Books Ltd. London & Chicago

Bu kitabın Türkçe yayım hakları Ayrıntı Yayınları'na aittir.
Bu kitabın Türkçe yayım hakları AnatoliaLit aracılığıyla alınmıştır.

Kapak Fotoğrafı
Jasmin Merdan/Moment/Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Arslan Kahraman

Dizgi
Kâni Kumanovalı

Baskı ve Cilt
Ezgi Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sanayi Cad. Altay Sok. No. 10
Çobançeşme / Yenibosna / İstanbul
Tel: (0212) 452 23 02
Sertifika No: 12142

Birinci Basım Şubat 2019

Baskı Adedi 2000

ISBN 978-605-314-361-1
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Cağaloğlu - İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Nevâl es-Sâdevî
Havva'nın Saklı Yüzü
Arap Dünyasında Kadınlar

İNCELEME DİZİSİ
SON ÇIKAN KİTAPLAR

- ÇALIŞMA DÜŞÜNCESİ
John W. Budd
- YORUM VE AŞIRI YORUM
Umberto Eco
- HAYATIN GİZLİ HAZLARI
Theodore Zeldin
- HAYATIN KIRILGANLIĞI
William E. Connolly
- DEVLET VE HUKUK
Friedrich Engels, Karl Marx
- İYİMSER OLMAYAN UMUT
Terry Eagleton
- TEKNİK, SERMAYE, MEDYA
Peter Trawny
- PROTESTO
Toplumsal Hareketlere
Kültürel Bir Giriş
James M. Jasper
- SOSYALİZMDE EĞİTİM
KÜBA
Celil Denktaş
- HERMENÖTİĞİN KÖKENİ
Kendilik Hakkında - Dartmouth
Konferansları, 1980
Michel Foucault
- YAŞAM SANATI
Zygmunt Bauman
- LENİN
Farklı Bir Yol
Lars T. Lih
- HERMENÖTİK VE SOSYAL BİLİMLER
Anlama'ya Dair Yaklaşımlar
Zygmunt Bauman
- Hatırlamak, Tekrarlamak ve Kafa Yormak
Vladimir Ilyich Lenin , Slavoj Žižek
- EKİM
Rus Devriminin Hikâyesi
China Miéville
- DÜNYAYA VE KENDİMİZE DAİR
Zygmunt Bauman & Stanislaw Obirek
- FAŞİZM VE KAPITALİZM
Faşizmin Sosyal Kökenleri ve
İşlevleri Üstüne Teoriler
*Angelo Tasca, Arthur Rosenberg,
Otto Bauer, August Thalheim*
- TANRI'YA VE İNSANA DAİR
Stanislaw Obirek, Zygmunt Bauman
- İSTİSNA HÂLİ
Giorgio Agamben
- BENLİK PRATİKLERİ
Zygmunt Bauman & Rein Raud
- EŞYA VE İNSAN
Bir Pratik İlişkinin Felsefesi, Pedagojisi
ve Sosyolojisi
Arnd-Michael Nohl
- KUŞATILMIŞ TOPLUM
Zygmunt Bauman
- KAPIMIZDAKİ YABANCILAR
Zygmunt Bauman
- DEMİR KAFES
Max Weber ve Weberci Marksizm
Michael Löwy
- YEMEK VE ULUSAL KİMLİK
Günlük Yaşamdan Küresel Siyasete
Atsuko Ichijo & Ronald Ranta
- KÜRESELLEŞMENİN ÇÖKÜŞÜ
Dünyanın Yeniden Keşfi
John Ralston Saul
- KİTLE KATLIAMLARI
Cinai Bölmeler
Abram De Swaan
- RADİKAL KURBAN
Terry Eagleton

*Zeinab Shoukry'ye,
bana ismini vermeden yaşıyıp ölmüş
o harika kadına, anneme ithaf edilmiştir.*

İçindekiler

Çevirmen Önsözü	9
Önsöz	16
İngilizce Baskıya Önsöz.....	20
Giriş.....	45

Birinci Kısım

Kesilip Atılan Diğer Yarım

1	Kimşenin Cevaplamadığı Soru	57
2	Kız Çocuğuna Karşı Cinsel Saldırganlık	64
3	Terbiyesiz Dede	70
4	Adaletin Adaletsizliğı	74
5	“Namus” Denen O Çok İnce Zar	83
6	Kızların Sünneti	95

7	Bilmesinlercilik/Obskürantizm ve Çelişki.....	111
8	Gayrimeşru Çocuk ve Fahişe	121
9	Kürtaj ve Doğurganlık.....	139
10	Kadınsılık, Güzellik ve Aşka Dair Çarpıtılmış Fikirler.....	155

İkinci Kısım Tarihte Kadınlar

11	Âdem'in On Üçüncü Kaburgası.....	183
12	Tanrı Erkek, Günahkâr Kadın.....	199
13	Firavunlar Çağında Kadın.....	208
14	Köleye Özgürlük, Kadına Yok.....	218

Üçüncü Kısım Arap Kadını

15	Arap Tarihinde Kadınların Rolü.....	235
16	Arap Yaşamında Aşk ve Seks.....	247
17	Arap Edebiyatında Kadın Kahraman.....	280

Dördüncü Kısım Atılım

18	Kadın Özgürlüğünün Arap Öncüleri.....	303
19	Çalışma ve Kadınlar	326
20	Evlilik ve Boşanma	340

Sonsöz	364

Çevirmen Önsözü

Nevâl es-Sâdevî'nin bu kitabı, Doğu'daki feminizmlerin kültürel ve tarihsel bağlamını sergileyen bir kaynak işlevi görmekle birlikte, kitabın çevirisini feminist düşün, yazın ve eyleme kaynak olarak sunarken kısa bir şerh düşmeyi elzem görüyorum. Bu şerhi düşmekteki amacım, kitabın kendisini de ana hatlarıyla bir tarihsel bağlam içine oturtarak alımlanmasına katkıda bulunmaya çalışmak.

Havva'nın Saklı Yüzü'nü kültürel ve tarihsel bağlamı içinde düşünmenin belki de en iyi yolu, kitabın yayın macerasının izini sürmek. Sömürgecilik sonrası edebiyat uzmanı Amal Amireh de tam olarak bunu yapar ve kitabın ilk basımından başlayarak izlediği yolu mercek altına alır. Bu kitap Sâdevî'nin tercüme edi-

len ilk kitabı, bu bakımdan Batı'ya ilk geçişidir. Arapça orijinali 1977'de basılan kitap ilk İngilizce baskısını 1980'de Londra'da aktivist çizgiye sahip bir yayınevinde yapar; 1982'de Amerika Birleşik Devletleri'ne geçerek Boston'da ana akım akademik bir yayınevi tarafından basılır.

Amireh'nin de dikkat çektiği üzere kitabın yayımlanması iki büyük uluslararası olayla aynı zamana denk gelir. Bunlardan ilki, Birleşmiş Milletler'in 1975-1985 dönemini kadınların on yılı ilan etmesidir. Bu olay, uluslararası kamuoyunda “üçüncü dünya” kadınlarının yaşamına yönelik bir ilgi uyanmasına neden olmuş, küresel feminizme ivme kazandırmıştır. Bu gelişmeler Sâdevî'yi ve kadın sünneti meselesini öne çıkarır. Gelgelelim Sâdevî kadın sünnetinin sansasyonelleştirilmesinden, “birinci dünya” ile “üçüncü dünya” arasındaki farklılıkları vurgulamak için kullanılmasından, “etkili eylem” yerine bir “üstün insanlık duygusu” doğurmasından hoşnut değildir.

Kitabın yayımlanmasıyla aynı sıralarda gerçekleşen ikinci büyük olayla hiç kuşkusuz İran Devrimi'dir. Batı yanlısı Şah Muhammed Rıza Pehlevî'nin tahttan indirilmesi ve onun yerine geçen Humeyni'nin İslam Cumhuriyeti kurması, Batı'nın İslam'a olan ilgisini ve olumsuz yaklaşımını koyultur. Arap okurundan farklı beklenti ve ön kabullere sahip bir okura hitap ettiğinin son derece bilincinde olan Sâdevî kendi kültürüne yönelik eleştirisinin, Batılı okur tarafından, “birinci dünya” ile “üçüncü dünya” arasına daha fazla mesafe koymak ve geri kalmışlık kalıp yargılarını yeniden teyit etmek için kullanılabileceğinden endişe eder. Bu endişeyle savunmacı bir pozisyon alan Sâdevî'nin İngilizce baskıya önsözünde İran Devrimi'ni, dini ve milliyetçiliği övmesi okuru hayal kırıklığına uğratar.

Kadın araştırmaları profesörü Leila Ahmed, bu duruma şöyle bir açıklama getirir: “İşte kadınlar, Sâdevî'nin de burada yaptığı gibi böylesi bir kızgınlıktan dolayı, onlara, üçüncü dünyaya özgü oldukları ve Batı'ya karşı oldukları dışında söyleyecek hiçbir sözleri bulunmayan devrimci hareketleri desteklemeye itiliyorlar” (Ahmed 1981, 751). Lübnanlı ak-

tivist Magida Salman'ın hayal kırıklığı ise daha büyüktür ve Sâdevî'nin, "eleştirel 'yabancılar' lehine, gerçekliği olduğundan güzel göstermek için tasarlanmış milliyetçi meşrulaştırmanın ve savunmacı tepkilerin derin tuzağına düşmüş bir Arap feministi" olduğunu söyler. Ayrıca, Sâdevî'nin, tüm kadın mücadelelerini ulusal kurtuluş mücadelelerine tabi görmesini de sert sözlerle eleştirir (Salman 1981, 122).

İngilizce baskıya önsözün aldığı eleştiriler, Sâdevî'yi, kitabını Batılı okura nasıl sunması gerektiğini gözden geçirmeye sevk eder. Önsözdeki İran Devrimi övgüsünü 1982 tarihli Amerika basımından çıkarır. Batı eleştirisini korumakla birlikte emperyalizm karşıtı söylemi yumuşar. Fakat kitabın İngiltere basımı ile Amerika basımı arasındaki fark önsözle sınırlı kalmaz. Arapça basımda bulunan bazı bölümlerin tamamı Amerika basımından çıkarılmıştır. Çıkarılan bölümler, Sâdevî'nin, kapitalizmin kadınları sömürmesini eleştirdiği ve onun yerine sosyalist bir ekonomik ve politik sistemi savunduğu bölümlerdir. Çıkarılan bölümlerin yanı sıra eklemeler de vardır. Örneğin Arapça basımda "Kızların Sünneti" diye bir bölüm olmamasına karşın Amerika basımında kadın sünnetine bütün bir bölüm ayrılmıştır.

Bölümlerin sıralanışı da tersyüz edilmiştir. Arapça basımda ilk olarak Arap kadınlarının sömürülmesinin tarihi aktarılıp konu bir ölçüde bağlamsallaştırıldıktan sonra cinselliğe geçilirken Amerika basımında cinsellik başa, tarih sona alınmıştır. Diğer bir deyişle, İngilizce basımda tarihsel bağlam yerine cinsellik vurgulanmaktadır.

Fakat belki de en çarpıcı değişiklik, kitabın adında gözlemlenir. Kitabın Arapça özgün adının Türkçe karşılığı "Arap Kadınının Çıplak Yüzü" iken İngilizce basımda "Havva'nın Saklı Yüzü" hâlini alır. "Arap kadını"nın yerini "Havva"nın alması da kitabı tarihsel bağlamından koparıp Doğulu kadınlara ilişkin hegemonik Batı söylemiyle uyumlu biçimde mitlerin alanına çekmiştir. Arap kadınlarının gerçek yaşamını bütün çıplaklığıyla gözler önüne serme amacını temsil eden özgün

adın böyle değiştirilmesi bu çıplaklığı bir kez daha ağır örtüler ardına gizler.

Amal Amireh'ye göre Sâdevî, kendi feminizmini gerçek Arap feminizminin temsilcisi ve dolayısıyla özgün olarak sunmaktadır. Oysa herkes gibi Sâdevî de onu kendi kültürünün tam da içine yerleştiren belirli bir tarihsel ânın ürünüdür. 1967'de İsrail'in, çoğunluğu Arapların oluşturduğu Mısır, Ürdün, Suriye ve Irak'ı yenilgiye uğratması bir dönüm noktası olmuş, bu yenilgi pek çok Arap entelektüelin kendi toplumlarına eleştirel yaklaşmasına yol açmıştır. Bu sorgulama süreci sonucunda eklektik bir duruş benimsenir: Hem Batı hegemonyası hem de İslamî bilmesinlercilik/obskürantizm reddedilecektir. Nevâl es-Sâdevî de bu seküler, ilerici, eklektik kültürel eleştiri atmosferinde ortaya çıkmış ve basit yazım dili geniş kitlelere ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Amireh'ye göre Sâdevî, okurlarına “bir hekimin güvenilirliği, bir eylemcinin tutkusu, bir görgü tanığının inanırlılığı ve yaralı bir kadının dokunaklılığıyla” hitap etmektedir (Amireh 2000, 231).

Mısırlı Nevâl es-Sâdevî doğduğu ve yaşadığı coğrafyada yalnızca ataerkil gerici otorite figürlerinin değil ilerici feministlerin de tepkisini çekmeyi başarmış oldukça tartışmalı bir figür. Muhtemelen en fazla tartışma yaratan yönü de İran Devrimi'ne yönelik tutumu. 1979'da kitabının ilk İngilizce basımı için kaleme aldığı önsözde Sâdevî, İran Devrimi'ni, “[k]adınları tesettür, mutfak ve yatak odası hapsine geri göndermeye değil, kadın erkek bütün İran halkını özgürleştirmeye çalışan bir halk patlaması,” Batı emperyalizmine vurulmuş bir darbe olarak tanımlar. Öte yandan Batı basınının “İran Devrimi'ni gerici olmakla, kadınlara çarşaf ve tesettür giymeyi dayatmakla, onları Şah rejiminde sahip oldukları medeni haklardan mahrum bırakmaya kalkışmakla” suçladığını söyler ve devrimci sol hareketlerin de bu yalana kanmasından yakınır.

Fakat İranlı sosyalist feminist Azar Tabari'nin, Sâdevî'nin bu önsözüyle aşağı yukarı aynı sıralarda yayımlanan makalesinin okura aktardığı tarih bundan biraz farklıdır. Tabari, Şubat 1979'da İran'da düzenlenen Humeyni'ye destek gösterilerine

kadınların eşi benzeri görülmemiş kitlesel katılımını anlatarak başlar. Katılımcı kadınların ezici çoğunluğunun tesettürlü kadınlardan oluştuğunu ve bu gösterilerde başı açık katılımcıların takması için etkin bir örgütlenmeyle başörtüsü dağıtıldığını, başı açık kadınların da dağıtılan bu örtüleri salt dayanışma amacıyla taktığını aktarır. Gelgelelim Humeyni, iktidara geleli daha bir ay olmadan, Şah döneminde kadınların haklarını koruma altına alan Aile Koruma Kanunu’nu askıya alıp, kadınlara ev dışında çalışırken başörtüsü takmayı dayattığı zaman on binlerce kadın 1979’un 8 Mart’ında Tahran sokaklarına dökülmüştür.

Tabari, kitlesel gösterilere katılan kadınlar arasındaki keskin kutuplaşmayı açıklarken söz konusu kutupları şöyle tanımlar: Özgürleşmenin “gerçek İslam”ın uygulanması yoluyla sağlanacağına inananlarla daha en baştan Müslüman din adamları sınıfını karşısına alanlar. Tabari’nin çözümü “gerçek” İslam’da arayanlara getirdiği eleştiri, bir yandan fabrikalardaki kadın işçileri örgütlerken diğer yandan İslam’la “göbek bağlarını kesmeyi başaramamış” ve “Kuran’da kadınlar hakkında gayet açık ve şüpheyeye yer bırakmayacak şekilde söylenmiş olanlar konusunda sessiz kalmış” olmalarıdır.

Azar Tabari, Şubat 1979 öncesi dönemde, kadınlar arasındaki kutuplaşmanın, Şah’a karşı ortak düşmanlık ve seküler kadınların kitleyle dayanışma sembolü olarak başörtüsü takmalarıyla maskelendiğini fakat Humeyni’nin örtünmeyle ilgili dayatmalarının ardından kutuplaşmanın belirginleştiğini söyler. Elbette örtü, kadının tüm sosyal, siyasal ve ekonomik faaliyetlerden dışlanmasıyla sonuçlanacak bir sürecin yalnızca işaret fişegidir.

Azar Tabari’nin aksine Nevâl es-Sâdevî İran Devrimi’nin hatta İslam’ın da “özünde” sosyalist olduğu kanaatindedir. Her ikisi de en baştan belirli birer “öz”e sahiptir, tarihsel gelişimleri içinde kurulmamakta, atanmış “öz”lerinden farklılık gösterdikleri anda sapmış veya saptırılmış sayılmaktadırlar. Sâdevî, her ikisindeki “sapma”ların da münferit olduğuna inanma eğilimindedir. Sâdevî’ye göre kadınlar zafer kazanmak istiyorlarsa “esnek bir tavır” benimsemeli, “sosyalist ve Marksist odaklı eğilim ve ör-

gütlerle olduğu gibi demokratik ve milliyetçi güçlerle de, ilerici dinî hareketlerle de işbirliği yapmaya hazır olmalı"dırlar. Kadın özgürleşmesi hedefi doğrultusunda işbirliği yapılan dinî gruplar kadınların davasına aykırı veya zarar verici davrandıkları takdirde Sâdevî bunu, bu grupların ya Batılı emperyalist güçler tarafından kandırılmış olmaları ya da içlerinde art niyetli kişiler bulunmasıyla açıklamaktadır.

Magida Salman'a göre Sâdevî, Arapça metinlerinde İslam'la ve dinle karşı karşıya gelmekten olabildiğince kaçınmaya çalışmıştır. Dinden bahsettiğindeyse erkeklerin dini her zaman yanlış yorumlamış olduklarını söylemekle yetinir. Salman, Sâdevî'ye oldukça sert politik eleştiriler getirir. Sâdevî'nin, kendisini sosyalist olarak tanımlamasına karşın milliyetçi reflekslere çok kolay kapıldığı ve Arap-Müslüman milliyetçiliğinin ötesine geçemediği kanaatindedir. Hatta savunmacı duruşunun "kol kırılır yen içinde kalır" benzeri bir zihniyete dayandığını belirtir.

Salman, Sâdevî'nin pozisyonunun onu felç eden çelişkilere hapsedtiğini söyler. Öyle ki kadından itaat beklenmesini ve erkeğin mutlak boşanma ve birden fazla kadınla evlenme hakkını eleştirirken bunların tam da Muhammed Peygamber tarafından kararlaştırılmış ve uygulanmış İslami aile yasasından kaynaklandığına değinmemekte, peygambere ve onun yarattığı kurumlara olan inancı sorgulamamaktadır. Öyle görünüyor ki özcülüğü, eleştireliliğine güvenli sınırlar çizmiştir. Savunmacı konumunu ise en basitinden, İslam ile Hıristiyanlığı ve Yahudiliği, Müslüman Arap kadınlar ile Batılı kadınları kıyaslayarak kendilerinin çok daha iyi durumda olduğu, "asıl" kötü durumdakinin "onlar" olduğu yönündeki vurgusunda gözlemlemek mümkündür.

Bununla birlikte Sâdevî'nin söyleminin, o dönem Mısır'da baskın olan feminist söylemden farklılaştığı göz ardı edilemez. Sâdevî yoksul kadınlara odaklanmış, onların maruz kaldığı tahakküm ve sömürüye dikkat çekmiştir. Oysa dönemin Mısır feminizmi orta ve üst sınıfa mensup kadınların hâkimiyeti altındadır. Öyle ki 1970'lerde kendisini Mısır kadın hareketinin başı olarak atayan kişi Mısır başkanının eşi Cihan Sedat'tır.

Sâdevî bu “müesses nizam” feminizmine kafa tutmasıyla öne çıkmıştır. Bu açıdan bakıldığında da Sâdevî'nin temsil ettiği feminist duruşun çok sayıda feminizm arasından sadece biri olduğu ve kendi iddiasından bağımsız olarak bütün feminizmi temsil yetisine sahip olmadığı aşîkârdır.

Nihayetinde, “Arap Kadınının Çıplak Yüzü”nden “Havva'nın Saklı Yüzü”ne evrilmiş bu kitap, yazarın, farklı beklenti ve kabul-ler atfettiği çeşitli okur gruplarını gözeterek meydana getirdiği, küresel güç ilişkileri ve ne kadarına razı geldiğini bilmediğimiz farklı yayın politikalarının doğrudan etkisi altında şekillenmiş, en güçlü özelliği tutarlılık olmayan eklektik bir eleştirelliğin ürünü. Bu eklektizmi doğuran kültürel ve tarihsel bağlamsa en azından bu coğrafya temelinde çok parçalı feminizmleri anlamamanın kilit noktalarını oluşturuyor ve böylece kitabı Ortadoğu'daki feminizmleri anlamaya yönelik kaynak eserlerden biri hâline getiriyor.

Kaynaklar

Ahmed, Leila, “The Hidden Face of Eve: Women in the Arab World. Nawal El Saadawi, Sherif Hetata”, *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, Cilt 6, Sayı 4 (Yaz, 1981), s. 749-51.

Amireh, Amal, “Framing Nawal El Saadawi: Arab Feminism in a Transnational World”, *Signs*, Cilt 26, Sayı 1 (Sonbahar, 2000), The University of Chicago Press, s. 215-49.

Salman, Magida, “Nawal Saadawi's The Hidden Face of Eve (book review)”, *Khamsin: Journal of Revolutionary Socialists of the Middle East*, Sayı 8 (1981), s. 121-4.

Önsöz

Havva'nın Saklı Yüzü, ilk olarak 1977'de Arapça yayımlandı, İngilizce çevirisiyse 1980'de piyasaya çıktı. Kitap çıkarılmış başarı yakaladı ve Arap toplumunda kadın çalışmalarının başlıca ders kitaplarından biri hâline geldi. O zamandan bu yana Arap kadınları uluslararası arenada sivrilmiş ve toplumdaki statülerini iyileştirmeye yönelik önemli bir ilerleme kaydetmişlerdir. Fakat ne yazık ki Nevâl es-Sâdevî'nin kitabında gündeme getirdiği konuların pek çoğu bugün de geçerliliğini korumakta. Kitabı okumak, tam da bu nedenle, otuz yıl önce ne kadar gerekseyse bugün de o kadar gerekiyor.

Havva'nın Saklı Yüzü, Sâdevî'nin külliyatında bir dönüm noktası ve Batılı bir okur kitlesiyle ilk buluşmasıdır. Kitap Arap dünyasında muazzam bir hiddetle karşılandı. Sâdevî'yi eleştiri-